

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

OZOD SHARAFIDDINOV

HAYOTI VA IJODINI O‘RGANISH BO‘YICHA

Dastur va uslubiy qo‘llanma

Toshkent – 2020

Mazkur dastur va uslubiy qo'llanma munaqqid Ozod Sharafiddinovning hayoti va ijodini oliy ta'lim muassasalarida o'qitish uchun ishlab chiqildi.

Unda munaqqid hayoti va ijodining barcha jabhalari qamrab olindi, adabiyotshunos olimning hayoti va faoliyatiga doir ma'lumotlar aniq manbalar asosida yoritib berildi. Shuningdek, Ozod Sharafiddinov ilgari surgan g'oyalarni talaba-yoshlarga sodda va tushunarli qilib yetkazish maqsadida tanqidchilik sohasining asosiy nuqtalariga murojaat qilindi, munaqqid ijodining bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, milliy istiqlol g'oyasi bilan hamohang jihatlarini singdirishga harakat qilindi.

Mazkur dastur va uslubiy qo'llanma Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodini o'rganish yuzasidan o'quv mashg'ulotlarini olib boruvchi oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari uchun mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir:

Shuhrat Sirojiddinov,
filologiya fanlari doktori,
professor

Tuzuvchi:

Umida Rasulova,
filologiya fanlari nomzodi,
dotsent

Taqrizchi:

Sulton Normamatov,
filologiya fanlari doktori, dotsent

Mazkur uslubiy qo'llanma Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashining 2020-yil 21-avgustdagi 1-sonli yig'ilishida muhokama qilingan va nashrga tavsiya etilgan.

I. KIRISH

Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodini o'qitish bo'yicha dastur oliy ta'lim muassasalari uchun mo'ljallangan. Unda mazkur kursning maqsadi, vazifalari va mazmuni ifodalangan bo'lib, Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi, siyosiy-ijtimoiy faoliyati, publitsistik mahorati, maorif, madaniyat sohasida amalga oshirgan ishlari yoritilgan. Ularni singdirish dasturda belgilangan mavzular bo'yicha o'tiladigan turkum mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi.

II. FAKULTATIV O'QUV KURSINING MAQSADI

Talaba-yoshlarni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ulug' ajdodlarimiz bosib o'tgan hayot yo'lini o'rnatish sifatida ko'rsatish, munaqqid hayoti va ijodini o'rganishning zaruriyatini tushuntirish, jadid ma'rifatparvarlarining milliy g'oya targ'ibotidagi o'rnini birgina munaqqid faoliyati misolida ochib berish, tanqidchining bugungi milliy ma'naviyatimiz, boy madaniy merosimiz xazinasida tutgan o'rnini, qadr-qimmatini asoslashdan iborat.

III. FAKULTATIV O'QUV KURSINING VAZIFALARI

- XX asr o'zbek tanqidchiligidagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda Ozod Sharafiddinovning tutgan o'rnini va mavqeyini ochib berish;
- tanqidchi hayoti va ijodiga doir muhim ma'lumotlarni dalillar asosida xolisona yoritib berish;
- munaqqidning publitsistika, matbaa ishlaridagi faoliyatini atroflicha ochib berish;
- bugungi istiqlolning kurtagi dastlab munaqqid singari ma'rifatparvar ajdodlarimiz ko'ksida nish urib yetilganligiga e'tiborni qaratish;
- yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ma'rifat va taraqqiyotga boshlash yo'lida munaqqid faoliyatidan, asarlaridan foydalanishni targ'ib etish;
- Ozod Sharafiddinov hayot yo'li va faoliyati asosi bo'lgan jasorat, sadoqat, mardlik, fidoyilik, ma'rifatparvarlik, erkparvarlik, to'g'riso'zlik, adolatlilik kabi fazilatlarining ma'naviy-axloqiy mohiyati va bugungi kun yoshlari kamolotidagi ahamiyatini tushuntirish;
- Ozod Sharafiddinov munaqqid sifatida yaratgan ijod mahsullari – “Ijodni anglash baxti”, “Dovondagi o'ylar”, tarjimalari, tanqidiy maqolalari mohiyatini, ma'no-mazmunini, g'oyaviy maqsadlarini bugungi kun nuqtayi nazaridan kelib chiqib tahlil qilish.

IV. FAKULTATIV O'QUV KURSINI O'ZLASHTIRISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- Adabiyotshunoslik, tanqidchilik, xususan, Ozod Sharafiddinov faoliyatining bugungi milliy mafkuramiz bilan hamohang jihatlarini anglab yetishlari;

- Munaqqid hayoti va ijodi yuzasidn ma'lumotga ega bo'lishlari, o'zlashtirgan bilimlarini to'g'ri mushohada eta olishlari;
- munaqqidning publitsistik faoliyati, jumladan, ijtimoiy-siyosiy, ma'rifiy mavzudagi maqolalari bilan tanishish, ularda aks ettirilgan g'oyalarni talqin qila olishlari;
- munaqqidning adib sifatidagi qiyofasini ko'rsatuvchi "Ijodni anglash baxti" asari, tarjima asarlarini o'rganish;
- Ozod Sharafiddinov muharrirligida nashr etilgan "Jahon adabiyoti" jurnali materiallari bilan tanishish, ularning milliy matbuotdagi o'rni haqida tasavvurga ega bo'lishlari.

V. FAKULTATIV O'QUV KURSINING BOSHQA FANLAR BILAN BOG'LIQLIGI

Fakultativ o'quv kursi – "O'zbek adabiy tanqidi", "O'zbek adabiyoti tarixi", "Pedagogika", "Tarix", "Madaniyatshunoslik", "Milliy matbuot". "Siyosatshunoslik", "Milliy g'oya va mafkura" va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan o'zaro aloqador hisoblanadi.

VI. FAKULTATIV O'QUV KURSINING HAJMI VA MAZMUNI

Fakultativ o'quv kursining hajmi:

№	Mashg'ulot turi	Ajratilgan soat
1	Ma'ruza	8
2	Muloqot	4
3	Munozara	4
4	Taqdimot	4
JAMI:		20

Mashg'ulotlarning mavzulari, mazmuni, kutiladigan natija va ularga ajratilgan soatlarning miqdori:

	Mavzular	Mazmuni	Kutiladigan natija	soat
MA'RUZALAR				8
1	Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi	Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi, u yashagan davr ijtimoiy-siyosiy jarayonlari haqida ma'lumot beriladi. Tanqidchi ijodini o'rganishning ahamiyati tushuntiriladi. Munaqqid dunyoqarashi kengayishida muhim ta'sir	Tanqidchilik mazmuni haqida munaqqid hayoti va ijodi misolida tushuncha hosil qiladilar, XX asrdagi davr ijtimoiy-siyosiy jarayonlari haqida tasavvurga ega bo'ladilar.	2

		ko'rsatgan omillar izohlanadi.	Ijodkor dunyoqarashi kengayishida muhim ta'sir ko'rsatgan omillar haqida xulosa chiqarish ko'nikmalari hosil bo'ladi.	
2	Munaqqidning maorif sohasidagi faoliyati. Munaqqid asarlari	Oliy ta'limda adabiyotshunoslik va tanqidchilik maktabini takomillash-tirishda munaqqidning roli yoritib beriladi. Uning pedagogik faoliyati, asarlari haqida ma'lumot beriladi.	XX asr o'zbek tanqidchiligini rivojlantirishda tanqidchi amalga oshirgan ishlar, ta'lim jarayonining o'ziga xos tomonlari, o'qitish tizimi, hukumat va ziyolilar munosabati kabi masalalarni anglab yetadilar	2
3	Tanqidchi va matbuot	O.Sharafiddinovning publitsistik faoliyati, maqolalari, uning muharrirligida nashr etilgan "Jahon adabiyoti" jurnali faoliyati bilan tanishtiriladi. Munaqqid publitsistikasining o'ziga xos jihatlari, unda aks ettirilgan g'oyalar tahlil qilinadi	O.Sharafiddinov publitsistikasi to'laligicha Istiqlol ruhi, maqsadlari bilan yo'g'rilganligi, millat manfaati uchun xizmat qilganligi haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Uning muharrirligida nashr etilgan "Jahon adabiyoti" jurnali faoliyati bilan tanishadilar. Munaqqid publitsistikasining o'ziga xos jihatlari, unda aks ettirilgan g'oyalarni tushunib yetadilar.	2
4	Munaqqidning siyosiy-ijtimoiy qarashlari.Ozod Sharafiddinov va milliy g'oya targ'iboti	Milliy mustaqillikka erishish uchun munaqqid tanlagan siyosiy-mafkuraviy yo'l, idora usuli, munaqqidning jasorati, tanqidiy qarashlari tahlil qilinadi	Munaqqidning siyosiy-ijtimoiy qarashlari, siyosiy jarayonlardagi tutgan o'rni, munaqqidning jasorati, tanqidiy qarashlarini bugungi kun nuqtayi nazaridan baholash ko'nikmasiga ega bo'ladilar	2

SUHBAT-MULOQOTLAR			4	
1	Ozod Sharafiddinov va o'zbek tanqidchiligining takomili	XX asr 60-yillaridan o'zbek tanqidchiligida poeziya masalasining o'zgacha ruhda yoritishga e'tibor qaratilgani. Munaqqid faoliyatida ayni poeziyaning badiiylik nuqtayi nazaridan baholanishi. Munaqqid tomonidan Cho'lpon, Otajon Hoshim, Fitrat kabi ijodkorlar faoliyatining xolis, haqqoniy o'rganishga kirishilgani, O.Sharafiddinovning siyosatga doir qarashlari "E'tiqodimni nega o'zgartirdim" kabi maqollarida o'z ifodasini topgan, uning adabiy, pedagogik faoliyati tahlil qilinadi.	Cho'lpon ijodidan ma'naviy ozuqa hamda rag'bat olgan Ozod Sharafiddinovning millat ziyolilariga ko'rsatgan ta'siri, munaqqidning davr ijtimoiy-siyosiy jarayonlaridan boxabar bo'lishida M.Qo'shjonov bilan munosabati, ushbu ikki munaqqidning tanqid sohasidagi qarashlari. Istiqlol g'oyalarini keng yoyishda munaqqidning xizmatlari to'g'risida yangi bilimlarga ega bo'lishadi.	2
2	Munaqqid va kitobxonlik	Kitob mutolaasining ziyolilar va ilm ahliga foydasi behad ulkan bo'lganligi, munaqqidning faoliyati – "Tafakkur", "Jahon adabiyoti" nashrlari uchun asos manbalardan biri bo'lib xizmat qilganligi, yangi adabiy, ma'rifiy jurnal kutubxona turtkisi samarasi bo'lganligi tushuntiriladi. Ushbu jurnallarda adabiyot, san'at, madaniyat sohalariga doir ilmiy, adabiy maqolalar o'rin olganligi haqida ma'lumot berib o'tiladi. Xususan, "Jahon adabiyoti" jurnali mundarijasini boyitishda O.Sharafiddinovning alohida o'rni ta'kidlanadi.	Munaqqid hayoti va ijodi to'g'risida tasavvurga ega bo'ladi. Uning hayotini o'rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda san'at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo'ladi. Talabada munaqqidning milliy istiqlol yo'lidagi jasoratini xolisona baholash ko'nikmalari paydo bo'ladi.	2

MUNOZARALAR			4	
1	Munaqqid va “Jahon adabiyoti” jurnali	Mashg‘ulot avvalida munaqqidning matbuot sohasiga kirib kelshida turtki bo‘lgan omillar, Tanqidchilikda vaqtli matbuotning ahamiyati, islohotlar masalalariga to‘xtab o‘tiladi. Shundan so‘ng 1997-yilda Ozod Sharafiddinov muharrirli- gida nashr etilgan jurnal “Jahon adabiyoti”ning faoliyati, jurnalning yuzaga kelishida munaqqidni ruhlantirgan omil istiqloq sharofati bo‘lganligi ta’kid- lanadi. “Jahon adabiyoti”- ning tarkibi asosan dunyo adabiyotshunosligidagi nazariy masala, badiiyat namunalaridan iborat bo‘lib, aksariyat manbalar ilk bor o‘zbek tilida berilayotgani to‘g‘risida ma’lumot beriladi.	O‘zbekistondagi vaqtli matbuot, “Jahon adabiyoti” jurnalining tashkil topishi, jurnal sahifalaridagi muhim ilmiy-ma’rifiy maqola, badiiy tarjimalarning qiymati, “Jahon adabiyoti” mutarjim- ning ma’rifatchilik g‘oyalarini keng yoyishda asosiy minbar vazifasini ham o‘tagan- ligi to‘g‘risida yangi bilimlarga ega bo‘li- shadi.	2
2	“Ijodni anglash baxti” asarining tarbiyaviy ahamiyati	O‘zbek tanqidchiligining yetuk asari sanalgan “Ijodni anglash baxti”ning asosiy mohiyati, g‘oyaviy maqsadlari bayon qilib beriladi. “Ijodni anglash baxti” mavzu-mundariyasi, ilmiy tanqidiy maqolalar- ning mohiyati, poeziya, nasr, publitsistika masalala- rining teran yoritilishi, ilm-u ma’rifat ulug‘lanishi, saviyasizlik, yuzakilikning qoralanishi borasidagi dadil mulohazaning keltirilishi ko‘rsatiladi. Yosh ijodkor- larga mutaxassis tajribasi, intellekti sara badiiyat	Yosh avlod ushbu asarni o‘rganish davomida inson faqatgina moddiy boylik bilan yashay olmasligi, unda ma’naviy, jismoniy hamda ruhiy boylik ham bo‘lishi lozimli- gini anglab yetadilar, asardagi maqolalar orqali o‘sha davr ijtimoiy muhiti, insonlar dunyoqarashi, axloqi to‘g‘risida xulosalar chiqarishadi. Asardagi maqolalar orqali jamiyatdagi ilmililar bilan ilmsizlar	2

		namunalari yaratilishiga zamin hozirlagani tushuntirib beriladi.	o'rtasidagi kurash tasvirlanganligini anglab yetadilar.	
TAQDIMOT				4
1	Munaqqid maqolalari	Ozod Sharafiddinov oliy ta'limda dars berish jarayonida talabalarga badiiy asarni baholash asrorini o'rgatar ekan, har bir asarga yondashish tamoyilini ham maqolalari bilan mustahkamlab borgani eslatiladi. Uning "Cho'l-ponni anglash", "Dovondagi o'ylar" kabi asarlari ta'lim jarayonida talabada mustaqil fikrlash ko'nikmasini hosil qilishi, asarni baholash malakasini oshirishi xususida ma'lumot berib o'tiladi. Munaqqidning ushbu asarlari zarur manba sifatida ham qimmatli ekanligi asoslab beriladi.	Tanqidchilik sohasida mutaxassis tayyorlash jarayoni mas'uliyatni talab etadi. Munaqqid asarlari xususida o'z bilimlarini oshirib boradilar.	2
2	Ozod Sharafiddinov – mutarjim	Ozod Sharafiddinovning tarjimon sifatidagi faoliyati yoritib beriladi. O.Sharafiddinov ilm va matbuotning, o'zbek tanqidi taraqqiyotini Vatan va xalq ijtimoiy-ma'naviy hayotida tutgan o'rnini tahqiq qilish bilan kifoyalanmay, adabiyot va san'atga katta e'tibor qaratganligi to'g'risida fikr-mulohazalar bildiriladi. "Iqromnoma", "Alximik" asarlari tarjimasini bilan bir qatorda "Jahon adiblari adabiyot haqida" asari bilan soha rivojiga munosib hissa qo'shganligi asoslab beriladi.	Ozod Sharafiddinov tarjimalari badiiyati, g'oyaviy maqsadi, mutarjimning jahon adabiyoti namunalariga bo'lgan qiziqishi, zamonaviy adabiyotga xos muammolarga o'zbek ziyolilarini jalb etishni maqsad qilganligini anglab yetadi.	2

**VII. “OZOD SHARAFIDDINOV HAYOTI VA IJODI” KURSINI
O‘QITISHNING O‘QUV-USLUBIY TA‘MINOTI**

**“OZOD SHARAFIDDINOV HAYOTI VA IJODI” KURSINING
SILLABUSI**

Fanning qisqacha tavsifi					
OTMning nomi va joylashgan manzili:					
Kafedra:					
Ta’lim sohasi va yo‘nalishi:					
Fanni (kursni) olib boradigan o‘qituvchi to‘g‘risida ma’lumot:			e-mail:		
Dars vaqti va joyi:			Kursning davomiyligi:		
Individual grafik asosida ishlash vaqti:					
Fanga ajratilgan soatlar	Auditoriya soatlari			Mustaqil ta’lim:	30
	Ma’ruza:	8	Seminar		
Fanning boshqa fanlar bilan bog‘liqligi (prerekvizitlari):	Fakultativ o‘quv kursi – “O‘zbek adabiy tanqidi”, “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Madaniyatshunoslik”, “Milliy matbuot”. “Siyosatshunoslik”, “Milliy g‘oya va mafkura” va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan o‘zaro aloqador hisoblanadi.				
Fanning mazmuni					
Kursning maqsad va vazifasi:	<p>Fanning asosiy maqsadi - Talaba-yoshlarni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ulug‘ ajdodlarimiz bosib o‘tgan hayot yo‘lini o‘rnak sifatida ko‘rsatish, Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodini o‘rganishning zaruriyatini tushuntirish, jadid ma’rifatparvarlarining milliy g‘oya targ‘ibotidagi o‘rnini birgina munaqqid faoliyati misolida ochib berish, mutarjimning bugungi milliy ma’naviyatimiz, boy madaniy merosimiz xazinasida tutgan o‘rnini, qadr-qimmatini asoslashdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – XX asr o‘zbek tanqidchiligida kechgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda Ozod Sharafiddinovning tutgan o‘rni va mavqeyini ochib berish; – Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodiga doir muhim 				

	<p>ma'lumotlarni tarixiy dalillar asosida xolisona yoritib berish;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ozod Sharafiddinovning maorif, publitsistika, matbaa ishlaridagi faoliyatini atroflicha ochib berish; – bugungi istiqbolning kurtagi Ozod Sharafiddinov kabi ma'rifatparvar ajdodlarimiz ko'ksida nish urib yetilganligiga e'tiborni qaratish; – yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ma'rifat va taraqqiyotga boshlash yo'lida munaqqid faoliyatidan, asarlaridan foydalanishni targ'ib etish; – Munaqqid hayot yo'li va faoliyati asosi bo'lgan jasorat, sadoqat, mardlik, fidoyilik, ma'rifatparvarlik, erkparvarlik, to'g'riso'zlik, adolatlilik kabi fazilatlarining ma'naviy-axloqiy mohiyati va bugungi kun yoshlari kamolotidagi ahamiyatini tushuntirish; <p>Ozod Sharafiddinovning munaqqid sifatida yaratgan "Ijodni anglash baxti", "Dovondagi o'ylar" asarlari, tarjimalari, tanqidiy maqolalari mohiyatini, ma'no-mazmunini, g'oyaviy maqsadlarini bugungi kun nuqtayi nazaridan kelib chiqib tahlil qilish.</p>
Talabalar uchun talablar	<p>Fakultativ kursni o'zlashtirish jarayonida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - O'zbek tanqidchiligi mohiyati; - Ozod Sharafiddinovning hayoti va faoliyati; - yangi o'zbek tanqidchiligining shakllanishiga xos xususiyatlari <i>haqida tasavvurga ega bo'lishi</i>; - tanqididagi taqriz, sharh, esselar mazmuni; - tanqidchilikning asosiy yo'nalishlari; - Ozod Sharafiddinov hayot yo'li; - Ozod Sharafiddinov ijodi; - yangi tanqidning rivojlanishida matbuotning o'rnini <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; - tanqidchilikning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi rolini tushuntira bilish; - adabiy tanqid vakillarining hayoti va ijodining o'rganilish darajasini tahlil qila olish; - adabiyotning ijtimoiy mohiyatini tushuntira bilish; - tanqid rivojlanishiga sabab omillarni izohlay olish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
Elektron pochta orqali munosabatlar tartibi	<p>Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin.</p>

Sillabus taqvim: O‘tiladigan mavzular ro‘yxati:					
№	Mavzular	Ma’ruza	Suhbat- muloqot	Munozara	Taqdimot
1	Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi	2 soat			
2	Munaqqidning maorif sohasidagi faoliyati. Munaqqid asarlari	2 soat			
3	Tanqidchi va matbuot	2 soat			
4	Munaqqidning siyosiy-ijtimoiy qarashlari. Ozod Sharfiddinov va milliy g‘oya targ‘iboti	2 soat			
5	Ozod Sharafiddinov va o‘zbek tanqidchiligining takomili		2 soat		
6	Munaqqid va kitobxonlik		2 soat		
7	Munaqqid va “Jahon adabiyoti” jurnali			2 soat	
8	“Ijodni anglash baxti” asarining tarbiyaviy ahamiyati			2 soat	
9	Munaqqid maqolalari				2 soat
10	Ozod Sharafiddinov – mutarjim				2 soat
Jami		8 soat	4 soat	4 soat	4 soat
Asosiy adabiyotlar:		1. Dovondagi o‘ylar. T.Sharq, 2005. 2. Ijodni anglash baxti. T.Sharq, 2004 3. Cho‘lpon. T.: Cho‘lpon, 1991. 4. Jahon adiblari adabiyot haqida T. 2010			
Qo‘shimcha adabiyotlar:		1. Zamon.Qalb.Poeziya. T.: O‘zbekiston Davlat badiiy adabiyot nashriyoti. 1962. 2. Adabiy etyudlar. T.: G‘afur G‘ulom nomidagi badiiy adabyot nashriyoti. 1968. 3. Yalovbardorlar.Tanqidiy-biografik ocherklar.T.: Yosh gvardiya,1974. 4. Iste’dod jilolari. Adabiy portretlar. T.: Adabiyot va san’at. 1976. 5. Birinchi mo‘jiza. Adabiy-tanqidiy maqolalar. T.: Adabiyot va san’at. 1979. 6. Talant – xalq mulki.T.: Yosh gvardiya, 1979.			

	<p>7. Adabiyot – hayot darsligi. T.: Adabiyot va san’at. 1980.</p> <p>8. Hayot bilan hamnafas.T.: Yosh gvardiya. 1983.</p> <p>9. Go‘zallik izlab. T.: Adabiyot va san’at.1985.</p> <p>10. Abdulla Qahhor.T.: “Yosh gvardiya”, 1988.</p> <p>11. Haqiqatga sadoqat. T.: Adabiyot va san’at.1989.</p> <p>12. Cho‘lpon. T.: Cho‘lpon, 1991.</p> <p>13. Mustafó Cho‘qay, Cho‘lpon, Otajon Hoshim Istiqlol fidoyilari. T.: Sharq. 1993.</p> <p>14. Cho‘lponni anglash. T.: Yozuvchi. 1994.</p> <p>15. Sardaftar sahifalari.T.: Yozuvchi, 1999.</p> <p>16. Ma’naviy kamolot yo‘llarida. T.: Yozuvchi, 2001.</p> <p>17. Rasulov A. Ozod Sharafiddinov. T., 1980.</p> <p>18. Rasulov A. Iste’dod va e’tiqod. T., 2000.</p> <p>19. Rasulov A. Betakror o‘zlik.T.2009</p> <p>20. Qodirov P. Umr obodligi // “Guliston”, 1979, № 3. – B. 22-23.</p> <p>21. Quljonov A. Ilm va ijod olamida. T.: Adabiyot va san’at. 1980.- B. 62-76.</p> <p>22. Ozod Sharafiddinov zamondoshlari xotirasida. T.,2009.</p>
Fan dasturning informatsion-uslubiy ta’minoti	<ol style="list-style-type: none"> 1. www.ziyonet.uz 2. www.e-tarix.uz 3. www.ziyouz.com

**“OZOD SHARAFIDDINOV HAYOTI VA IJODI” KURSINI
O‘QITISHNING MA’RUZA TEXNOLOGIYASI**

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni nafar
O‘quv mashg‘ulotining shakli	Muammoli ma’ruza
Ma’ruza mashg‘ulotining rejasi	
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: O‘zbek tanqidining mustaqillik sharoitidagi taraqqiyoti va rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash hamda bu jarayonda yuzaga kelgan leksik o‘zgarishlarni o‘qitishning eng samarali usullarini ko‘rsatib berishdan iboratdir.	
Pedagogik vazifalar: - o‘zbek tanqididagi yangilanish bilan bog‘liq jarayonlarni tanishtirish; - o‘zbek tanqidida faollashgan jarayonlarning turlari bilan tanishtirish; - soha taraqqiyoti va rivojini ko‘rsatib berish;	O‘quv faoliyatining natijalari. <i>Talaba:</i> - o‘zbek tanqidining yangilanishi masalasiga tavsif beradi; - tanqid ilmiga xos hodisalarning mohiyatini aytib beradi va izohlaydi; - terminlarni tasnifi orqali guruhlarga ajratadi.
O‘qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma’ruza, blits-so‘rov, bayon qilish, klaster, “BBB” texnikasi
O‘qitish vositalari	Ma’ruzalar matni, E-board, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar
O‘qitish shakli	Jamoa va guruh bo‘lib ishlash
O‘qitish shart-sharoiti	Elektron doska bilan jihozlangan xona

MA’RUZA MASHG‘ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat	
	O‘qituvchi	Talaba
1-bosqich. O‘quv mashg‘uloti-ga kirish. 10 daqiqa	O‘qituvchi mashg‘ulot mavzusini e‘lon qiladi. Dars maqsadini aniq tushuntiradi, har bir bosqich uchun ajratilgan vaqt hajmini aniqlaydi, darsdan kutilayotgan natijalarni eslatadi.	Talabalar mashg‘ulot mavzusi hamda bosqichlari, qoidalari, kutilayotgan natijalarni aniq tushunib oladilar. Jamoaviy ta‘limiy faoliyatga tayyor bo‘ladilar, mavzuga nisbatan qiziqish shakllanadi.
2-bosqich. Asosiy bosqich. 55 daqiqa	Ma’ruza mashg‘uloti rejasi va tuzilishiga muvofiq ta‘lim jarayonini tashkil qiladi. Tanqid, munaqqid, adabiy jarayon tushunchsi bilan	Mashg‘ulot mavzusi bo‘yicha nimalarni bilishlari, nimalarni bilishni istashlari aniqlashtirib olinadi va bunda jadvalning 3-ustuni darsning yakuniy

	<p>tanishtiradi. Tanqidagi o'zgarishni tushuntiradi. Badiiy matni baholash usullarini izohlaydi.</p> <p>(ma'ruza matni tayanch o'quv axborotida keltiriladi).</p> <p>Ma'ruzani bayon qilish davomida interfaol o'qitish usullarini qo'llash orqali talabalarni faollashtirishga erishadi, talabalarga muammoli savollar bilan murojaat qiladi.</p>	<p>bosqichida to'ldiriladi.</p> <p>Talabalarda ta'limiy faoliyatga nisbatan motivatsiya rivojlanadi, o'quv-bilish faoliyatlari to'g'ri rejalashtiriladi. Ularda ta'limiy maqsadlar asosida hamkorlikda ishlash, izlanish ko'nikmalari tarkib topadi.</p> <p>Talabalar o'qituvchi tomonidan berilgan muammoli savollarga shaxsiy fikr, nuqtayi nazarlaridan kelib chiqqan holda, erkin fikr bildiradilar.</p> <p>O'rganayotgan muammo yuzasidan shaxsiy fikr, munosabat tarkib topadi, talabalar faollashadi.</p> <p>Taqdimotda keltirilayotgan ma'ruza matnini tezislar shaklida yozib oladilar.</p> <p>Talabalar faol hamkorlikda ta'lim olishni o'rganadilar, ularda onglilik va mas'uliyatlilik kabi kasbiy sifatlar shakllanadi.</p> <p>Refleksiya bosqichida talabalar o'qituvchi tomonidan berilgan muammoli savollar xususida fikrlaydilar, o'z nuqtayi nazarlarini bildiradilar.</p>
<p>3-yakuniy bosqich. 10 daqiqa</p>	<p>Talabalar tomonidan ma'ruzada keltirilgan o'quv axborotining o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash maqsadida mavzuga oid kichik esse yozish topshirig'i beriladi. Ilmiy axborot muhokama qilinadi.</p>	<p>Ilmiy axborot yozishda faol ishtirok etadilar.</p>
<p>Mustaqil ta'lim uchun topshiriq. 5 daqiqa</p>	<p>Mavzuni to'liq o'zlashtirish, muloqot vositalarining har biriga misollar tayyorlab kelish.</p>	<p>Mavzu bo'yicha maqola tayyorlaydilar.</p>

VII. KURS YUZASIDAN MASHG‘ULOTLAR VA MUSTAQIL TA’LIM YUZASIDAN KO‘RSATMALAR

O‘qitishda kasbiy yo‘naltirilganlikni amalga oshirishdagi faoliyati.

Ta’lim-tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash yuzasidan o‘qituvchining amaliy faoliyati quyidagi bosqichlar:

- innovatsion texnologiyalarning metodologik asoslarini o‘zlashtirgan holda uni pedagogik amaliyotda qo‘llash yo‘llarini belgilash;

- innovatsion texnologiyalar talablari asosida ta’lim-tarbiya jarayonini loyihalash;

- o‘qitishning barcha shakllari: ma’ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlari, auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlar, mustaqil ta’limning didaktik maqsadlarini e’tiborga olgan holda innovatsion texnologiyalarni tanlash va joriy etish;

- o‘qitishning asosiy shakllari bo‘lgan ma’ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarida o‘rganiladigan mavzuning mazmunini e’tiborga olgan holda, axborot-kommunikatsion va pedagogik innovatsiyalarni uyg‘unlashtirish va amalda qo‘llash;

- mazkur jarayondan olingan natijalarni tahlil qilish, umumlashtirish, talabalarning bilim, ko‘nikma va malakalaridagi bo‘shliqni aniqlash, ularni bartaraf etish yo‘llarini belgilashdan iborat.

Ta’lim tizimida interfaol ta’lim texnologiyalarining quyidagi shakllari mavjud:

Ta'lim innovatsiyalari bir necha turga ajratiladi:

1. Faoliyat yo'nalishiga ko'ra: pedagogik jarayonda yoki ta'lim tizimini boshqarishda qo'llaniladigan innovatsiyalar.
2. Kiritilgan o'zgarishlarning tavsifiga ko'ra: radikal, modifikatsiyalangan hamda kombinatsiyalangan innovatsiyalar.
3. O'zgarishlarning ko'lamiga ko'ra: tarmoq (lokal), modul va tizim innovatsiyalari.
4. Kelib chiqish manbasiga ko'ra: jamoa tomonidan bevosita yaratilgan yoki o'zlashtirilgan innovatsiyalar.

Zamonaviy sharoitda ta'lim samaradorligini oshirishning eng maqbul yo'li – bu mashg'ulotlarning interfaol metodlar yordamida tashkil etish.

“Interfaol” tushunchasi ingliz tilida “interact” (rus tilida “interaktiv”) “inter” – o'zaro, ikki taraflama, “act” – *harakat qilmoq, ish ko'rmoq* kabi ma'nolarni anglatadi.

Interfaol ta'lim – ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta'lim hisoblanadi.

Interfaollik ta'lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko'nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklaridir.

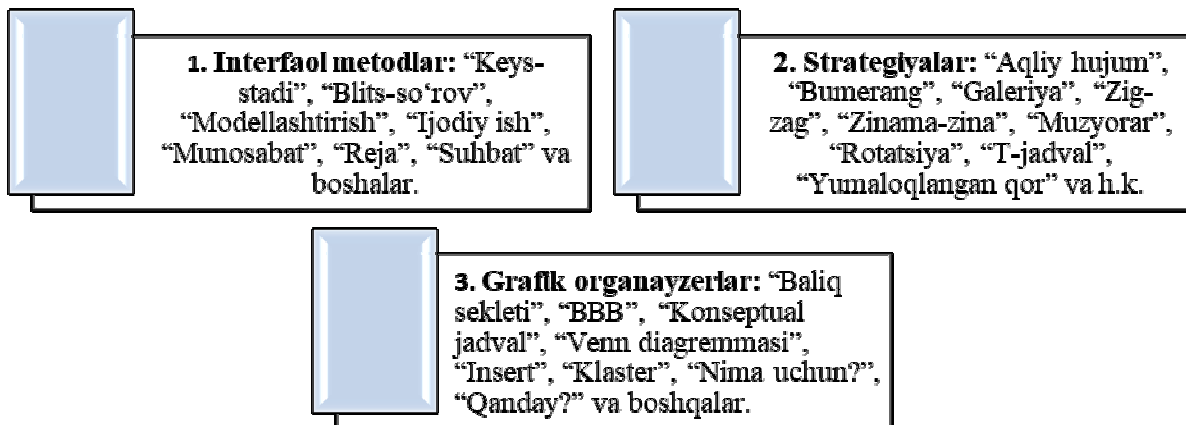
Mantiqiy nuqtayi nazardan, interfaollik, eng avvalo, ijtimoiy subyektlarning suhbat, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakat, faoliyat olib borishlarini ifodalaydi.

An'anaviy ta'limda ham, tabiiy ravishda, suhbat asosini axborot tashkil etadi. Ammo axborot uzatishning asosiy manbai o'qituvchining tajribasi bo'lib, bu jarayonda u yetakchilik, dominantlik qiladi, ya'ni u darsning asosiy vaqtida bilimlarni og'zaki tarzida talaba (magistrant)larga yetkazib berishga intiladi. Faollik ko'rsatish talabagagina xos bo'lib, talaba (magistrant)lar bu vaziyatda sust tinglovchi bo'lib qoladi. Ularning asosiy vazifasi o'qituvchini tinglash, zarur o'rinlarda yozish, savollar bilan murojaat qilinganida javob qaytarish, kam holatlarda, ruxsat etilganidagina so'zlashdan iboratdir.

Interfaol ta'limning asosiy belgilari

Bugungi kunda respublika ta'lim muassasalarida interfaol ta'limning quyidagi eng ommaviy texnologiyalari qo'llanilmoqda:

Keyingi yillarda ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosiy o'rinni egallamoqda. Zamonaviy sharoitda ta'lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko'ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo'naltirilishi talab qilinmoqda. O'zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta'lim *shaxsga yo'naltirilgan ta'lim* deb nomlanadi. Ushbu ta'lim pedagog va magistrant o'rtasidagi o'zaro munosabat hamkorlik va tanlash erkinligiga asoslanib, magistrantning qadriyat sifatida e'tirof etilishi uchun sharoit yaratadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining quyidagi turlari farqlanadi: 1.Modulli ta'lim texnologiyasi. 2.Muammoli ta'lim texnologiyasi. 3.Interfaol ta'lim texnologiyasi. 4.Individual ta'lim texnologiyasi. 5.Masofaviy ta'lim texnologiyasi. 6.Kompyuter ta'lim texnologiyasi. 7.Hamkorlik ta'lim texnologiyasi. 8.Loyiha ta'lim texnologiyasi. 9.Dasturiy ta'lim texnologiyasi. 10.Tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi. 11.Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasi. 12.O'yin texnologiyalari. 13.Gender ta'lim texnologiyasi. 14.Quvvatni tejoychi ta'lim texnologiyasi.

Mazkur ta'lim texnologiyalaridan *modulli ta'lim, muammoli ta'lim va interfaol ta'lim texnologiyalarini* faol qo'llash tavsiya qilinadi.

Ta'lim jarayonida faol qo'llanayotgan innovatsion texnologiyalardan biri **keys** stadi hisoblanadi. Keys texnologiyasi bugungi kungacha asosan iqtisod va huquq sohalarida qo'llab kelingan. Hozirgi kunda boshqa ijtimoiy-gumanitar fanlarda foydalanish ham ta'lim samaradorligini oshirishi e'tirof etilmoqda.

Keys-stadi – (inglizcha *case* – to'plam, aniq vaziyat, *study* – ta'lim) keysda bayon qilingan va ta'lim oluvchilarni muammoni ifodalash hamda uning maqsadga muvofiq tarzidagi yechimi variantlarini izlashga yo'naltiradigan haqiqiy yoki sun'iy ravishda yaratilgan vaziyatning tahlil etilishiga asoslanadigan o'qitish metodi.

Keys-stadi usuli qo'llaniladigan o'quv mashg'ulotining texnologik xaritasi
Ishlar bosqichi va mazmuni

Ishlar bosqichi va mazmuni	Faoliyat	
	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik	Tanishish uchun talabalarga keys materiallarini tayyorlaydi va avvalgi mashg'ulotlarda tarqatadi.	Keys mazmuni bilan tanishadilar
1-bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish. (5 daq.)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi, kutilayotgan natijalar va uni olib borish rejasi bilan tanishtiradi. Keys ahamiyatini va uni kasbiy bilimlarni rivojlanishiga ta'sirini tushuntiradi.	Diqqat qiladilar.
2-bosqich. Bilimlarni Faollashtirish (10 daq.)	2.1. Talabalar bilimini faollashtirish maqsadida mavzuning asosiy tushun-chalari bo'yicha tezkor-so'rov o'tkazadi (ilova). 2.2. Amaliy mashg'ulotda ishlash tartibi, baholash ko'rsatkich va mezonlari bilan tanishtiradi (ilova).	Savollarga javob beradilar. Muhokama qiladilar, aniqlash tiruvchi savollar beradilar.
3-bosqich. Alohida ishlash. (20 daq.)	3.1. Keys materiallarini muhokama qilishni tashkillashtiradi, ishlash qoidasi, vaziyatlarni tahlil qilish chizmasi, muammolarning ifodalanishiga e'tibor berishlariga qaratadi. 3.2. Vaziyatni mustaqil tahlil qilishni, muammoni ifodalashni, yechish yo'llarini aniqlashni, so'ngra uni yechish topshirig'ini beradi	Keys materiallarini muhokama qiladilar, aniqlaydilar, savollar beradilar. Mustaqil ravishda tahlil qilish varag'ini to'ldiradilar, muammoni yechadilar.
4-bosqich. Kichik guruhlarda ishlash (20 daq.)	4.1. Talabalarni kichik guruhlarga bo'ladi va topshiriq beradi: vaziyatni muhokama qilish va tahlil qilib ko'rish, guruh uchun vaziyatni tahlil qilish varag'ini to'ldirish, yechish tartibini ishlab chiqish, topshiriqni yechish, taqdimotga tayyorlanish	Keysni yechish va taqdimot varag'ini tayyorlash bo'yicha harakatlar qiladilar
5-bosqich. Taqdimot (20 daq.)	5.1. Taqdimot, muhokama va guruhlar taqdimotini o'zaro baholashni tashkillashtiradi. Javoblarni sharhlaydi, tahlil qilish va muammoli vaziyatni yechish jarayonida qilingan xulosalarga e'tibor qaratadi.	Guruhlar taqdimot qiladilar. Boshqa talabalar munozarada ishtirok etadilar, savollar beradilar

KONSEPTUAL JADVAL

O'rganilayotgan tushuncha, hodisa, fikrni uch va undan ortiq jihat va ko'rsatkichlari bo'yicha taqqoslashni ta'minlaydi hamda yaxshi samara beradi. Tizimli fikrlashga o'rgatish, muammoni tahlil qilish, ma'lumotlarni tuzilmaga keltirish, tizimlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'rganilayotgan hodisalarning muhim belgilarini aniqlash, tadqiqot yo'nalishini belgilash, internetda axborot qidirish uchun tayanch so'z va iboralarni tanlash maqsadlarida tuziladi.

Jadval quyidagicha tuziladi: gorizontaal bo'yicha taqqoslanadigan tushunchalar, vertikal bo'yicha esa, ularning taqqoslanadigan turli jihat va xossalari joylashtiriladi.

Konseptual jadvalda o'zlashtirilayotgan o'quv materialining ancha qismi ixcham shaklda ifodalanadi. Bunday jadval mashg'ulotning metodik ta'minotini yanada boyitadi. Muayyan matn bo'yicha konseptual jadvallarni mikroguruhlarda aqliy hujumdan foydalanib tuzish va ularni guruh bo'yicha muhokama qilib, eng maqbul variantini qabul qilish amaliy mashg'ulotlarning "anglash" fazasida yaxshi natija berishi mumkin. Konseptual jadval yordamida bir necha kasb yoki mutaxassisliklarni taqqoslash ham mumkin. Dars davomida o'tkazilayotgan munozara davomida talabalarga konseptual jadval tuzish topshirig'ini berish tavsiya etiladi. Bunday jadval tuzishni uyga vazifa qilib berish esa talabalarning mustaqil bilish faoliyati yanada samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Fakultativ o'quv kursini o'qitishda **slaydlar, video, multivideo, qisqa metrajli hujjatli filmlardan** foydalanish mumkin. Shuningdek, o'qitishning **an'anaviy va ilg'or usullarini, shuningdek, o'qitishning an'anaviy va ilg'or uslublarini, jumladan, ekspress so'rovlar, test so'rovlari, dasturiy o'qitish, davra suhbatlarini o'tkazish, muammoli o'qitish texnik vositalarini qo'llash, ekskursiya** va boshqa usullardan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

Mustaqil ta'lim-tarbiya jarayoni mashg'ulotlari ma'ruza, muloqot, munozara, taqdimot tarzida tashkil etiladi. Ushbu mashg'ulotlarni quyidagi algoritim (bilish, qo'llash, tahlil qilish va natija) asosida amalga oshiriladi.

Talabalarga fakultativ o'quv kursini zamonaviy usulda o'rgatish, ularning mustaqil bilim olishiga sharoit yaratish hamda olgan bilimni mustaqil ravishda baholash uchun quyidagilardan foydalaniladi:

- "Aqliy hujum", "Debatlar" "Reynstorming", "Klaster" (axborotni yig'ish), "Sinkveyn" (axborotni yig'ish, "Akvarium", "Charxpalak", "G'oyalar bahsi", "Matbuot-konferensiyasi" kabi yangi pedagogik texnologiyalaridan foydalanish.
- Talabalarni oldindan tarqatma materiallar bilan ta'minlashga erishish.
- Talabalarning kichik guruhlarga bo'lib, murabbiy-ustozlar rahbarligida mustaqil bilim olishga o'rgatish.
- ma'ruza matnidagi jadval diagramma va raqamli ma'lumotlarni oldindan tayyorlab, guruh talabalariga tarqatish. (Bu usul o'qituvchining vaqtini tejab, talabalarni ortiqcha yozishdan ozod qiladi).

- Test savollari tuzish.
- “Tayanch” iboralarni ishlab chiqib, talabalarga ularni mukammal o‘zlashtirishda ko‘maklashish.
- talabalarni zamonaviy kompyuter dasturlari asosida tayyorlangan slaydlar bilan ko‘rgazmali ma’ruza qilishga o‘rgatish kabi usullardan foydalanish mumkin.

MUSTAQIL TA’LIMNI AMALGA OSHIRISH

Talaba mustaqil tayyorlanganda fakulteti, o‘quv kursi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- tarqatma materiallar bo‘yicha fakultativ o‘quv kurs mavzularni o‘zlashtirish. Bunda o‘qituvchi asosiy materialning bayon qilinishiga alohida ahamiyat berishi lozim bo‘ladi. Tarqatma materiallar hajmi har bir mavzu bo‘yicha 3-5 sahifa bo‘lishiga erishish kerak. Bunday ish natijalari reyting nazoratining muvofiq bosqichlarida tekshiriladi.
- O‘qitish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari bilan ishlash. Bu usul mashg‘ulotlar hamda mustaqil ishga tayyorgarlik ko‘rish jarayonida qo‘llanilishi mumkin.
- O‘z-o‘zini baholash orqali bilimni uzluksiz nazorat qilish. Talaba maxsus formula yordamida o‘z bilimini o‘zi baholaydi va maxsus nazorat daftarlariga qayd etib boradi.
- Fakultativ o‘quv mavzulari bo‘yicha adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, qo‘shimcha adabiyotlar ishlash hamda ularni o‘rganish;
- Talabalarning mustaqil ta’lim va taqdimot bilan bog‘liq holda fakultativ o‘quv kursining muayyan mavzularni chuqur o‘rganish. Mustaqil ishning bu shakli barcha semestr talabalariga tavsiya etiladi.
- Internet materiallari.
- Audio manbalar.
- Axborot-resurs markazlaridagi mavjud davriy matbuot materiallari.
- Avtomatlashtirilgan o‘rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash. Bu mashg‘ulotlar talabaning bilimlarini yanada mustahkamlaydi, tafakkurini boyitadi

TAQDIMOTLARNI AMALGA OSHIRISH

Taqdimotlar fakultativ o‘quv kursda olingan bilim, malaka va ko‘nikmaning amalda qo‘llanilishi, ya’ni yangi shaxs madaniyati tarziga aylanganligi darajasini ko‘rsatuvchi indikator vazifasini o‘taydi. Taqdimotlar o‘quv taqvimiy rejada ko‘rsatilgan mavzular doirasida tavsiya etilgan mavzularga bag‘ishlanadi. Talabaning mavzuni tanlashiga imkon beriladi.

Taqdimotga tayyorlanish jarayonida talabaga quyidagi tavsiyalar va ko‘mak beriladi:

- fakultativ o‘quv kursi mavzulari bo‘yicha adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, qo‘shimcha adabiyotlar ustida ishlash hamda ularni o‘rganish.

- internet materiallarini topish va unumli foydalanish;
- audivizual manbalardan foydalanish;
- axborot resurslari markazidagi mavjud davriy matbuot materiallaridan foydalanish.

TAVSIYA ETILADIGAN TAQDIMOT MAVZULARI

1. O‘zbek adabiy tanqididagi yangilanishlar.
2. Ozod Sharafiddinov hayoti va faoliyatining o‘rganilishi.
3. Ozod Sharafiddinovning adabiy, tanqidiy qarashlari.
4. Munaqqidning “Zamon.Qalb.Poeziya” asari.
5. Munaqqidning jadid munozaralariga munosabati.
6. Munaqqid va adabiy jarayon.
7. Tanqidchi va matbuot.
8. Ozod Sharafiddinov – muharrir.
9. “Jahon adabiyoti” jurnalining milliy jurnalistikamizda tutgan o‘rni.
10. Ozod Sharafiddinovning tanqidiy qarashlari.
11. Munaqqid publitsistikasi.
12. Munaqqidning “Ijodni anglash baxti” asari xususida.
13. Tanqidchining adabiyot masalasiga oid qarashlari.
14. “Tanqidchi va ijodkor” haqida.
15. Munaqqid va yozuvchilar uyushmasi.
16. O. Sharafiddinov va milliy g‘oya targ‘iboti.
17. O. Sharafiddinov va M. Qo‘shjonov munosabatlari.
18. “Jahon adiblari adabiyot haqida” asari.
19. Tanqidchi va kitobxon.
20. Munaqqid ma’naviyati.

VIII. FAKULTATIV KURS MAVZULARINING QISQACHA MAZMUNI MA’RUZALAR

Birinchi mashg‘ulot: Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi.

O‘tkazish shakli: ma’ruza.

O‘qituvchi talabalarni Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi bilan aloqador eng muhim va asosli ma’lumotlar bilan tanishtiradi.

Ozod Sharafiddinov 1929-yili Qo‘qon yaqinidagi Oxunqaynarda xizmatchi oilasida tug‘ildi. U bolaligidan Toshkent shahrida yashadi. Ziyrak va qobiliyatli o‘quvchi 14-o‘rta maktabni oltin medal bilan tugatdi. U O‘rta Osiyo davlat universitetining filologiya fakultetida o‘qidi (1946-1951). So‘ng Maksim Gorkiy nomidagi Jahon adabiyoti instituti aspiranturasida tahsil oldi (1954). Ozod Sharafiddinov zamonaviy o‘zbek poemalari ustida qunt bilan ijodiy ish olib borib, “Hozirgi o‘zbek sovet poemalari” mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasini (1955)

himoya qildi. XX asrning 90-yillariga qadar o‘zi tahsil olgan Toshkent davlat universiteti (hozirgi O‘zMU) filologiya fakultetining O‘zbek adabiyoti kafedrasida ishladi. So‘ng “Sharq” matbaa konserni hamda “Tafakkur” jurnalining tashkilotchi va yetakchilaridan biri sifatida faoliyat ko‘rsatdi. So‘ngra 1997-yilda tashkil etilgan “Jahon adabiyoti” jurnalining bosh muharriri lavozimiga tayinlandi.

Munaqqid hayoti va ijodini o‘rganishning ahamiyatini bugungi milliy g‘oya va mafkura negizida tushuntirib o‘tadi.

(Shu o‘rinda munaqqid hayoti va ijodi yoritilgan tegishli multimedia materiallari namoyish etiladi.)

Interfaol metod

Mazkur mashg‘ulotda o‘qituvchi Didaktik o‘yin texnologiyasi (Matbuot konferensiyasi)dan foydalanadi. Matbuot konferensiyasi darsi o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. U kirish so‘zida darsning mavzusi, maqsadi va borishi bilan talabalarni tanishtirib, bugungi matbuot konferensiyasi munaqqid hayoti va ijodini o‘rganishning muhim jihatlarini yoritish, mustaqil tahlil qilish, munaqqid faoliyati va qarashlarining keng targ‘ib etilishi va o‘rganilishi masalalariga bag‘ishlanishi, konferensiyada faylasuf-jamiyatshunos olimlar, san‘at va davlat arboblari, soha mutaxassislari, shuningdek, respublikamiz ommaviy axborot vositalarining muxbirlari ishtirok etayotganligini qayd etadi.

“Matbuot konferensiyasi”da muxbirlar rolini bajarayotgan talabalar olimlarga quyidagi savollar bilan murojaat etishlari mumkin:

1. Ozod Sharafiddinov biografiyasi.
2. Ozod Sharafiddinov – yosh adabiyotshunos.
3. Ijodkor dunyoqarashi.

Qo‘llash: tarixiy haqiqatni to‘g‘ri anglab yetishda, munaqqid faoliyatining o‘ziga xos jihatlarini belgilab olishda hamda “O‘zbek adabiyoti tanqidi”, “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Milliy matbuot” fanlarining tegishli mavzulariga qo‘llash mumkin.

Natija: Ozod Sharafiddinov hayoti va ijodi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi. Munaqqid hayotini o‘rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda san‘at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo‘ladi. Talabada tanqidchilik, istiqloq davri tanqidchiligini xolisona baholash ko‘nikmalari paydo bo‘ladi.

Tayanch tushunchalar: tanqid, talant, xolis, haqiqat, ijodkor, badiiyat, jasorat, iste‘dod, e‘tiqod

Ikkinchi mashg‘ulot: Munaqqidning maorif sohasidagi faoliyati. Munaqqid asarlari.

O‘tkazish shakli: ma‘ruza.

O‘qituvchi munaqqidning maorif sohasidagi faoliyati, ta‘lim usuli, asarlari xususidagi ma‘lumotlarni yetkazadi. XX asr o‘zbek tanqidchiligida dadillik

namunasini ko'rsatgan munaqqidlar ko'p. Ular orasida Ozod Sharafiddinovning alohida o'rni mavjud. Ozod Sharafiddinov "Xarakter – badiiylik mezoni" maqolasida: "... xarakter yaratish masalasi badiiy adabiyotning eng murakkab va eng jumboqli vazifasidir. Jahon adabiyoti biri-biriga o'xshamagan, biri-biridan mukammal rango-rang xarakterlarga nihoyatda boy... Turli tuman asarlarni tahlil qilib, ularda xarakter qanday yaratilganini aniqlash mumkin, lekin uni qanday yaratish kerakligi haqida retsept berib bo'lmaydi", - deb yozadi. Xarakter muammosini teran tadqiq etish mas'uliyatini dadillik bilan zimmasiga olgan munaqqid badiiy matnni sinchiklab tahlil etgan. O'zbek adabiyotida hamisha adabiy xarakterlar bo'lgan: asarni mukammal xarakterlarsiz tasavvur etib bulmaydi. Ozod Sharafiddinov o'rta va oliy ta'lim muammolari haqida qator maqolalar yozdi. Dastur va darsliklar yaratish ishida faol qatnashdi. O'zi o'qigan dorilfununda bir necha o'n yillar mobaynida talabalarga saboq bergani borasida fikr bildiriladi.

(Shu o'rinda munaqqid asarlari yoritilgan tegishli multimedia materiallari namoyish etiladi.)

Interfaol metod

Yoshlar uch guruhga bo'linib, 1-guruh pedagog, 2-guruh ta'lim oluvchi, 3-guruh esa kuzatuvchi mansub vakillar sifatida ishtirok etishadi. Mashg'ulot davomida olingan tushunchalar asosida milliy tanqidchilikning ilk ko'rinishlari, o'qitish tizimi, ta'limdagi islohotlar xususida fikr yuritishadi. Talabalar tomonidan bildirilgan fikrlarning asosli ekanligiga qarab ruhan rag'batlantiriladi.

Qo'llash: tajribali pedagog, san'atshunos, tarixchi mutaxassislar bilan birgalikda interfaol uslubda mashg'ulot olib boriladi.

Natija: munaqqidning pedagog sifatida olib borgan ishlari, tashkil etgan maktablari, asarlarining o'ziga xosligi, olim ijodining tanqid ilmida tutgan o'rni, ahamiyatini tushunib yetadilar.

Tayanch iboralar: pedagogika, asar, dunyoviy fanlar, taqriz, poeziya, nasr, o'qitish tartibi.

Uchinchi mashg'ulot: Tanqidchi va matbuot.

O'tkazish shakli: ma'ruza.

O'qituvchi talabalarni Ozod Sharafiddinovning publitsistik faoliyati, maqola va xabarlari, uning muharrirligida nashr etilgan "Jahon adbiyoti" jurnali faoliyati bilan tanishtiradi. Olimning muharrirlik va tarjimonlik faoliyatini ham aytib o'tish joiz. Bugungi kunda o'zbek adabiyoti, ma'naviyatimizning o'ziga xos ko'zgu sigaya aylangan "Jahon adabiyoti" jurnali 1997-yildan o'zbek adabiyotini jahonga, jahon adabiyotini o'zbek xalqiga tanitadigan mo'tabar va mustahkam ko'prik bo'lib kelmoqda. Birinchi prezidentimiz "Ozod Sharafiddinov mana shu jurnalni tashkil etish tashabbusi bilan chiqdi, o'ylaymanki, unga muharrirlik qilish domlaning

qo‘lidan keladi”, deb, bu muhim vazifani ishonib Ozod Sharafiddinovga topshirgandilar. Olim bu sharaflı vazifani vijdonan shu qadar bajardiki, bugungi kunda biz o‘zbek xalqining madaniyati, ma’naviy-ma’rifiy darajasini ko‘z-ko‘z qiladigan bo‘lsak, “Jahon adabiyoti” jurnalini varaqlab ko‘rib, “o‘zbek” ziyolisining saviyasi, didi nimalarga qodir ekanligini ko‘rishni xohlasangiz, ana shu jurnalga qarang”, deyish mumkin. Munaqqidning jurnalning yuzinchi tirajini chiqarib, uning tarkibini dunyo adabiyoti, tanqididagi yo‘nalish-u uslublar bilan boyitgani borasida ma’lumot beriladi.

(Shu o‘rinda Ozod Sharafiddinov va matbuot mavzusidagi multimedia materiallari namoyish etiladi.)

Interfaol metod

O‘qituvchi yoshlarga FSMU texnologiyasining to‘rt bosqichi yozilgan qog‘oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda ularni to‘ldirishni so‘raydi.

Vazifa. Munaqqid publitsistikasi qanday g‘oyalarni aks ettirgan? savoli bo‘yicha quyida fikrlaringizni bayon eting?

F – fikringizni bayon eting;

S – fikringiz bayoniga biron sabab ko‘rsating;

M – ko‘rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;

U – fikringizni umumlashtiring.

Yoshlarning o‘zlari yozgan fikrlarini o‘qib himoya qilishlari so‘raladi. Bu texnologiya tinglovchilarni o‘z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshqalarga o‘tkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan birga, bahslashish madaniyatiga o‘rgatadi. O‘qituvchi esa ularning fikrlarini to‘g‘ri yo‘naltirish orqali mavzuni to‘g‘ri anglashlariga harakat qiladi.

Qo‘llash: adabiyotshunos, jurnalist, tarixchi mutaxassislar bilan birgalikda interfaol uslubda mashg‘ulot olib boriladi.

Natija: yoshlarda munaqqidning publitsist, noshir sifatidagi faoliyati haqida tushuncha va tasavvurlar shakllanadi. Munaqqidning milliy matbuotimiz rivojiga qo‘shgan ulushi, maqola va xabarlarining qanday maqsadlarga xizmat qilganligi, tashqi davriy nashrlardagi ishtiroki masalalarini tahlil etadilar. “Jahon adabiyoti” jurnali faoliyati misolida Ozod Sharafiddinovning muharrirlik iqtidoriga baho berish imkoniga ega bo‘ladilar. Munaqqid adabiyot, madaniyat, matbuot, taraqqiyot haqidagi fikrlarining bugungi kunda ham naqadar dolzarbligini anglab yetadilar.

Tayanch tushunchalar: matbuot, felyeton, publitsistika, jurnal, tanqid, senzura, muharrirlik faoliyati.

To‘rtinchi mashg‘ulot: Munaqqidning ijtimoiy-siyosiy qarashlari. Ozod Sharafiddinov va milliy g‘oya targ‘iboti

O‘tkazish shakli: ma’ruza.

O'qituvchi talabalarni Ozod Sharafiddinovning ijtimoiy-siyosiy qarashlari va ularning milliy g'oya targ'ibotidagi o'rni haqida tushuncha beradi. Ozod Sharafiddinov ehtirosli inson, qalb kishisi edi. Lekin uning gaplari, maqolalarida haroratga, jo'shqinlikka yo'g'rilgan aniq fikr yetakchilik qilardi. Uning asarlari dadillik, ishonch uzoqni ko'ra oladigan aql nuri bilan yo'g'rilgan. Ijodining boshlanishidayoq u Cho'lpon ijodini sevdi, mana shu san'atkor asarlarisiz XX asr o'zbek adabiyoti kemtik bo'lib qolishini chuqur anglab yetdi. Munaqqid Cho'lpon ijodini elga tanitish uchun o'ttiz yildan ortiqroq muttasil harakat qildi: ne-ne malomatlariga, po'pisalarga, tazyiqlarga uchramadi? Milliy mustaqillik tufayligina Ozod Sharafiddinov, boshqa tadqiqotchilar qatori, Cho'lpon adabiy merosi haqida tadqiqotlar yaratdi.

Ozod Sharafiddinov Abdulla Qahhorni inson, iste'dodli san'atkor sifatida sevdi. Bu insoniy sadoqatning samarasi o'laroq, o'nlab portret, taqrizlar yaratildi. "Abdulla Qahhor" nomli kitobda Ozod Sharafiddinovning jahon adabiyoti bilimdoni, biografik asar yozishdagi uquvi, arxiv materiallarini sinchkovlik bilan o'rganishdagi sabr-toqati, ijod psixologiyasidan keng ilmga egaligi namoyon bo'ldi. Muhimi, Ozod Sharafiddinov Abdulla Qahhorni Cho'lpon, Oybek, G'afur G'ulom darajasidagi san'atkor ekanligiga ishondi. Abdulla Qahhorga yaqin bo'lganligi uchun Ozod Sharafiddinov necha bor turtkilandi. Munaqqid milliy istiqloq mafkurasini keng targ'ib qilgan haqqparast insonligi tushuntiriladi.

(Shu o'rinda munaqqid va matbuot mavzusidagi multimedia materiallari namoyish etiladi.)

Interfaol metod

Yoshlar 2 guruhga bo'linadilar. 1-guruh munaqqidning siyosiy-huquqiy mavzudagi maqolalarini, 2-guruh tanqidchining milliy o'zlik, qadriyatlar xususidagi qarashlarini tahlil etadi. Mashg'ulot jarayonida olingan tushuncha va ma'lumotlar asosida to'g'ri va noto'g'ri fikrlash holatlari ko'rsatib beriladi. Talabalar tomonidan bildirilgan fikrlarning asosli ekanligiga qarab ruhan rag'batlantiriladi.

Qo'llash: talabalarni munaqqid siyosiy-ijtimoiy tafakkuri bilan tanishtirish, milliy ozodlik uchun kechgan kurashlar va munaqqid ishtiroki, siyosiy boshqaruv usuli haqidagi qarashlari, ijtimoiy-siyosiy maqolalarining ijtimoiy tafakkur tadrijiga ko'rsatgan ta'sirini tushunishda qo'l keladi. Bunda jurnalistika, tarix, milliy uyg'onish sohasi mutaxassislarining fikrlari muhim ahamiyatga ega.

Natija: Munaqqid faoliyatining barcha nuqtalari: ta'lim, madaniyat, teatr, matbuot, adabiyot, siyosat – bularning barchasi milliy istiqloq, milliy o'zlikka erishish, millatni ma'rifatli qilish yo'lida birlashganligini tushunib yetadilar. Uning keng ijtimoiy-siyosiy tafakkuri, siyosiy boshqaruv borasidagi qarashlaridan xabardor bo'lishadi.

Tayanch tushunchalar: siyosiy harakatlar, sinfiy munosabat, partiya, yozuvchi, milliy o'zlik, milliy adabiyot.

MULOQOTLAR

Birinchi mashg‘ulot: Ozod Sharafiddinov va o‘zbek tanqidchiligining takomili.

O‘tkazish shakli: muloqot.

O‘zbek tanqidchiligi, munaqqidlari haqida Ozod Sharafiddinovdan ko‘p yozgani kamdan-kam topiladi. “Cho‘lponni anglash” kitobi, “Go‘zallik izlab” asaridagi “Adabiy tanqid muammolari” bo‘limi, “Haqiqatga sadoqat” kitobidagi “Yangi avlod to‘lqini”, “Adabiy tanqid zamon xizmatida” maqolalari o‘zbek adabiy tanqidchiligi tarixi, muammolari, avlodlari haqida atroflicha ma’lumot beradi. Bundan tashqari, Ozod Sharafiddinov Cho‘lponning, Oybekning adabiy-tanqidiy qarashlari xususida, Otajon Xoshimning ijod yo‘li to‘g‘risida tadqiqotlar yaratgan. Tanqid tarixi, xususan, o‘zbek tanqidchiligi taraqqiyoti yo‘lini, uning namoyandalari ijodini to‘liq bilishi Ozod Sharafiddinov uslubining yorqin qirrasini hisoblanadi. U adabiy tanqidchidagi mas’uliyat hissini, keng fikrlilikni, betakror uslubni yuksak qadrlaydi. Tanqidchi adabiy portret janrida ham masalaga ma’lum bir muammo asosida yondasha olish namunasini ko‘rsatdi. Shu ma’noda, portretda adabiyotning xalq uchun yashashi, jamiyatga xizmat qilishi masalasi markazga qo‘yiladi. Asarlardagi tabiiylik, xususan, hajvchi sifatidagi mahorati qirralari ochiladi. Shuningdek, yozuvchi mehnati, uning asar ustida chidam bilan ishlashi masalasiga ayricha diqqatini qaratgani haqida ma’lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Munozarali dars” metodi asosida o‘tkaziladi. Mashg‘ulot o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. O‘qituvchining kirish so‘zi tugagandan so‘ng “Munozarali dars”ning talablarini tushuntiradi. Bu quyidagilardan iborat:

1. Guruh talabalari kontingentdan kelib chiqqan holda, 3 yoki 4 jamoaga ajratiladi.
2. Jamoa o‘ziga nom tanlaydi (jamoaning nomi falsafiy-estetik ma’noni anglatishi kerak)
3. Har bir jamoa o‘zining yetakchi-liderini saylaydi. Jamoaning fikrini lider ayta olishi mumkin, qo‘shimchalar liderning fikridan keyin bildiriladi.
4. Baholashda jamoa a’zolarining javobidagi mustaqil fikrlash, ilmiy asoslash, hayotiy isbotlash masalalari ham hisobga olinishi ta’kidlanadi.

Bir jamoa ikkinchi jamoa fikrini tanqid qilishi, sharhlashi, qo‘shimcha fikr bildirish va ilmiy savollar bilan murojaat qilishi mumkin. Munozarali darsda jamoalarga quyidagi savollar beriladi:

1-jamoaga. Matyoqub Qo‘shjonov va Ozod Sharafiddinov munosabatlari qaysi yillarda boshlangan?

2-jamoaga. Ozod Sharafiddinovning o‘zga munaqqidlar borasidagi mulohazalariga munosabatingiz?

3-jamoaga. Munaqqidning taqrizlari yo‘nalishini gapirib bering.

Qo‘llash: tanqidchi, adabiyotshunos, jurnalist, ma‘naviyat targ‘ibotchilari, hayot tajribasiga ega bo‘lgan mutaxassislar bilan birgalikda olib boriladi.

Natija: Tanqidchining adabiy tarixiy jarayondagi o‘rni, asarni badiiylik mezonlari nuqtayi nazaridan baholash to‘g‘risida yangi bilimlarga ega bo‘lishadi.

Tayanch tushunchalar: tanqidchi, davr, estetika, adolat, badiiyat, adabiy portret, taqriz.

Ikkinchi mashg‘ulot: Munaqqid va kitobxonlik.

O‘tkazish shakli: muloqot.

Munaqqidning san‘atkor asari bahonasida hayot va ijod to‘g‘risida mustakil fikrlab, kitobxon ko‘z o‘ngida san‘atkor shaxsiyatining o‘ziga xos qirrasini, ijodning mashaqqatli va ayni chog‘da sururli onlarini, asar vujudiga singib ketgan go‘zallik va serma‘nolilikni ochib borishini asoslashi borasidagi fikri sharhlab beriladi. Ozod Sharafiddinovning she‘riyat haqidagi tadqiqotlari she‘rshunos qanday bo‘lishi kerakligi, poeziyani baholashda qay bir mezonga tayanish zarurligi haqida teran xulosalar chiqarish imkonini beradi. Aytish mumkinki, xuddi ana shu fazilatlari bois olimning boshqa asarlari qatori she‘riyat tahliliga oid ilmiy ishlari ham mudom milliy adabiyotimiz ravnaqiga, she‘rshunoslarning yangi navqiron va salohiyatli avlodlarini tarbiyalab yetishtirish ishiga munosib xizmat qilaveradi.

Interfaol metod

Mazkur mashg‘ulotda o‘qituvchi Didaktik o‘yin texnologiyasi (Matbuot konferensiyasi)dan foydalanadi. Matbuot konferensiyasi darsi o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. U kirish so‘zida darsning mavzusi, maqsadi va borishi bilan talabalarni tanishtirib, bugungi matbuot konferensiyasi “Munaqqid va kitobxonlik” masalasini yoritish, munaqqid fidoyiliklarini e‘tirof etish, kitobxonlik madaniyatini yoritish masalalariga bag‘ishlanishini qayd etadi. Konferensiyada adabiyotshunoslar, faylasuf-jamiyatshunos olimlar, san‘at va davlat arboblari, soha mutaxassislari, shuningdek, respublikamiz ommaviy axborot vositalarining muxbirlari ishtirok etayotganligini qayd etadi.

“Matbuot konferensiyasi”da muxbirlarning rolini bajarayotgan talabalar olimlarga quyidagi savollar bilan murojaat etishlari mumkin:

1. “Munaqqid va kitobxonlik” muloqotining asosiy maqsadi.
2. Munaqqidning kitobga, kutubxonaga munosabati borasida so‘zlang.

Qo‘llash: tarixiy haqiqatni to‘g‘ri anglab yetishda, munaqqid faoliyatining o‘ziga xos jihatlarini belgilab olishda hamda “O‘zbek adabiy tanqidi”, “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Milliy matbuot” fanlarining tegishli mavzulariga qo‘llash mumkin.

Natija: O.Sharafiddinov hayoti va ijodi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi. Munaqqid hayotini o‘rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda

san'at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo'ladi. Talabada munaqqid milliy hurriyat yo'lidagi jasoratini xolisona baholash ko'nikmalari paydo bo'ladi.

Tayanch tushunchalar: kutubxona, dastur, kitobxon, ma'rifat, madaniyat, salohiyat, falsafa, mutolaa

MUNOZARALAR

Birinchi mashg'ulot: Munaqqid va "Jahon adabiyoti" jurnali.

O'tkazish shakli: munozara.

Mashg'ulot avvalida munaqqidning matbuot sohasiga kirib kelishida turtki bo'lgan omillar, vaqtli matbuotning ahamiyati masalalariga to'xtalinadi. Munaqqid avval "Tafakkur" jurnali tashkil etilishida Erkin A'zam bilan sa'y-harakat qiladi. So'ng dunyo adabiyotining sara namunalari o'zbek kitobxonini boxabar etish maqsadida "Jahon adabiyoti" jurnalini tashkil etish tashabbusi bilan chiqadi. Ozod Sharafiddinov bu jurnalning ma'no-mundarijasini boyitdi, shogirdlarini bu yerga jalb etib, dunyo adabiyotidagi eng ulkan va eng ibratli asarlarni tarjima qildirdi. "Jahon adabiyotining durdona va betakror asarlarini xalqimiz o'z ona tilida o'qishi kerak?" der edi. Buni L.Tolstoyning maqolalari, Oskar Uayld, V.Voynovich, I.Bunin, P.Koeloning asarlari tarjimasi misolida yaqqol ko'rishimiz mumkin. Mashhur yozuvchi Paulo Koeloning asarlari 117 ta davlatda chop etilib, millionlab insonlar o'qishga muvassar bo'lib turgan bir paytda nega o'zbek kitobxonlari bundan bebahra qolishi kerak deb, bu asarni o'zi tarjima qilishga kirishgan. P.Koeloning "Alximik", "Beshinchi tog'" asarlari o'zbek kitobxonlari e'tiboriga havola etilgani borasida ma'lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg'ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning "Munozarali dars" metodi asosida o'tkaziladi. Mashg'ulot o'qituvchining kirish so'zi bilan ochiladi. O'qituvchining kirish so'zi tugagandan so'ng "Munozarali dars"ning talablarini tushuntiradi. Bu quyidagilardan iborat:

1. Guruh talabalari kontingentdan kelib chiqqan holda, 3 yoki 4 jamoaga ajratiladi.

2. Jamoa o'ziga nom tanlaydi (jamoaning nomi falsafiy-estetik ma'noni anglatishi kerak)

3. Har bir jamoa o'zining yetakchi-liderini saylaydi. Jamoaning fikrini lider ayta olishi mumkin, qo'shimchalar liderning fikridan keyin bildiriladi.

4. Baholashda jamoa a'zolarining javobidagi mustaqil fikrlash, ilmiy asoslash, hayotiy isbotlash masalalari ham hisobga olinishi ta'kidlanadi.

Bir jamoa ikkinchi jamoa fikrini tanqid qilishi, sharhlashi, qo'shimcha fikr bildirishi va ilmiy savollar bilan murojaat qilishi mumkin. Munozarali darsda jamoalarga quyidagi savollar beriladi:

1-jamoaga. “Tafakkur” jurnalining zamonaviy matbuotda tutgan o‘rni xususida fikr bildiring?

2-jamoaga. “Jahon adabiyoti” jurnalida e‘lon qilingan adabiy materiallar badiiyati haqida munosabatingiz.

3-jamoaga. “Jahon adabiyoti” yo‘nalishi borasidagi mulohazangiz

Qo‘llash: mashg‘ulot tarixchi, adabiyotshunos, jurnalist, ma‘naviyat targ‘ibotchilari, hayot tajribasiga ega bo‘lgan mutaxassislar bilan birgalikda olib boriladi.

Natija: vaqtli matbuot, “Jahon adabiyoti” jurnalining tashkil topishi, jurnal sahifalaridagi muhim ilmiy-ma‘rifiy maqolalarning qiymati, “Jahon adabiyoti” munaqqidning ma‘rifatchilik g‘oyalarini keng yoyishda asosiy minbar vazifasini o‘taganligi to‘g‘risida yangi bilimlarga ega bo‘lishadi.

Tayanch tushunchalar: munaqqid, vaqtli matbuot, “Jahon adabiyoti”, maqola, tarjima, iqror, mas‘uliyat.

Ikkinchi mashg‘ulot: “Ijodni anglash baxti” asarining tarbiyaviy ahamiyati.

O‘tkazish shakli: munozara.

O‘qituvchi talabalarga o‘zbek adabiyotshunosligining sara asari “Ijodni anglash baxti” asarining asosiy mohiyatini, g‘oyaviy maqsadlarini bayon qilib beradi. “Ijodni anglash baxti”, “Dovondagi o‘ylar” kitoblaridagi ocherklarda ijodkor ma‘naviyati, badiiy tafakkuri masalasi teran yoritiladi. Har bir adabiy turning yetakchi janri bo‘lganiday, adabiy-badiiy tanqidning ham mashhur qadimiy janri bor. Bu – adabiy-tanqidiy portret bo‘lib, uyushtiruvchi, qoliplovchi xususiyatga ega. Mukammal adabiy portret tarkibida taqriz, sharh, badia, bahs singari shakllarni farqlash qiyinmas. Tanqidchi adabiy jarayonga ta‘sir etish – taqrizlar, sharhlar, maqola yozish, bahsga kirishish, suhbatlar qurish bilan birga yirik janrdagi asarning poydevorini qurib, materiallarini yig‘ib boradi. Ozod Sharafiddinov umri davomida yuzlab maqolalar, taqrizlar, sharhlar yozdi. O‘zbek adabiyotining o‘shida iste‘dodli shoir yozuvchilarning kashf qilinishida, ijodkorlar mahoratining o‘shib borishida, to‘laqonli xarakterining vujudga kelishida, tanqidiy asarlarining hissasi ulkan. Olim o‘z maqola, taqrizlarini umumlashtirish – yirik ilmiy nazariy tadqiqotlar va mukammal adabiy portretlar yaratish yo‘lini tanladi hamda yetuk ijodkorlar portretini yaratishda uning maqola-portretlari o‘ziga xos o‘rin egallagani borasida ma‘lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Insert texnikasi” metodi asosida o‘tkaziladi. Mazkur metod talabalarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va bilimlarni o‘zlashtirilishini yengillashtirish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod talabalar uchun xotira mashqi vazifasini ham o‘taydi. O‘qituvchi yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matnni talabalarga tarqatadi.

Talabalarga individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, o'z shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydilar. Matn bilan ishlashda talabalarga quyidagi maxsus belgilardan foydalanish tavsiya etiladi:

“V” – tanish ma'lumot.

“?” – mazkur ma'lumotni tushunmadim, izoh kerak.

“Q” – bu ma'lumot men uchun yangilik.

“–” bu fikr yoki mazkur ma'lumotga qarshiman?

Belgilangan vaqt yakunlangach, talabalar uchun notanish va tushunarsiz bo'lgan ma'lumotlar o'qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to'liq yoritiladi. Savollarga javob beriladi va mashg'ulot yakunlanadi.

Natija: yoshlar ushbu asarni o'rganish davomida inson faqatgina moddiy boylik bilan yashay olmasligi, unda ma'naviy, jismoniy hamda ruhiy boylik ham bo'lishi lozimligini anglab yetadilar, asardagi fikrlar orqali o'sha davr ijtimoiy muhiti, insonlar dunyoqarashi, axloqi to'g'risida xulosalar chiqarishadi.

Tayanch tushunchalar: ijod, adabiy portret, ocherk, xotira, shoir, yozuvchi, tanqidchi, ijod.

TAQDIMOTLAR

Birinchi mashg'ulot: Munaqqid maqolalari.

O'tkazish shakli: taqdimot.

Munaqqid maqolalaridagi ilmiy teranlik, xolislik, hozirjavoblik xususiyati haqida fikr yuritiladi. Ozod Sharafiddinovning “Cho'lpon” nomli (1991) asari ulug' san'atkor haqidagi birinchi, xayrixohlik bilan yozilgan ilmiy-tahliliy, ayni vaqtda, ommaviy tadqiqot asar edi. Kitob besh bobdan: hayoti va ijod yo'li, she'riyati tahlili, nasrining talqini, adabiy-tanqidiy faoliyatiga munosabat, tarjimonlik mahoratiga bir nazardan iborat. Kitobning birinchi bobi asosida keyinroq tanqidchi “Cho'lponni anglash” nomli teran va mazmunli asar yaratdi. Ozod Sharafiddinov “Cho'lpon” risolasining beshinchi bobini adibning munaqqidlik va tarjimonlik faoliyatiga bag'ishlagan. Olimning 1993 yilda “Istiqloq fidoyilari” turkumida chiqqan “Mustafo Cho'qay, Cho'lpon, Otajon Hoshim” risolasida ham Cho'lponning munaqqidlik faoliyati bir qadar kengroq tahlil qilindi. O.Sharafiddinovning “Millatni uyg'otgan adib” nomli maqolasida Oybek ijodiga xos millatparvarlik fazilatlarini teran talqin etiladi. Munaqqid adibni millatni uyg'otgan ijodkor sifatida qayta kashf etadi.

Qo'llash: mashg'ulot pedagog, tarixchi, adabiyotshunos, jurnalist, ma'naviyat targ'ibotchilari, hayot tajribasiga ega bo'lgan mutaxassislar bilan birgalikda olib boriladi.

Natija: tanqidchilikda dolzarb mavzudagi maqolalarning ko'payishida munaqqidning jasorati, irodasini kuzatib, u yaratgan asarlar saviyasi xususida o'z bilimlarini oshirib boradilar.

Tayanch tushunchalar: usuli jadid, millat fidoyisi, ma’rifat, ziyoli, risola, mahorat.

Ikkinchi mashg’ulot: Ozod Sharafiddinov – mutarjim
O‘tkazish shakli: taqdimot

Taqdimotda O.Sharafiddinovning tarjimon sifatidagi faoliyatini yoritib beradi. Ozod Sharafiddinov dunyoning nafosatshunos, adabiyotshunos olimlari ishlarini sinchiklab o‘rganib, ulardagi nazariy mulohazalarni o‘zbek ziyolisiga yetkazish maqsadida tarjima qilishga qaror qiladi. “Jahon adiblari adabiyot haqida” asarida A.Genis, J.Golsuorsi, Y.Parandovskiy, O.Gasset kabi olimlar nazariy qarashlari taqdim etiladi. Mutarjim har bir tarjimasini orqali yosh tadqiqotchiga zarur ilmiy xabarni yetkazishga muvaffaq bo‘ladi. Mutarjim mehnati samarasida adabiyot va san’at uyg‘unligi o‘z ifodasini topadi.

Ozod Sharafiddinov o‘zbek xalqining fidoyi, millatparvar va jasoratli farzandi ekani sermahsul ijodidan anglashiladi. Uning O‘zbekiston Qahramoni yuksak unvoniga sazovor bo‘lgani el, yurt, davlat o‘zining fidoyi farzandlariga ko‘rsatayotgan yuksak ehtiromi namunasi ekani ta’kidlanadi.

Qo‘llash: badiiy tahlil asoslari, tarjima nazariyasi fanlarining amaliy mashg‘ulotlarida qo‘llash mumkin.

Natija: O.Sharafiddinov tarjimalari badiiyati, mutarjimning jahon adabiyoti namunalariga bo‘lgan qiziqishi, adabiyot nazariyasi, tanqidaga xos muammolarga o‘zbek ziyolilarini jalb etishni maqsad qilganligini anglab yetadi.

Tayanch tushunchalar: badiiy adabiyot, tarjima, san’at, teatr, nazariya, tadqiqot, ilmiy manba, samara.

IX. O‘QUV-USLUBIY ADABIYOTLAR VA ELEKTRON RESURSLARI RO‘YXATI

Asosiy darslik va o‘quv qo‘llanmalar

1. Dovondagi o‘ylar. -T.:Sharq, 2005.
2. Ijodni anglash baxti. -T.:Sharq, 2004.
3. Cho‘lpon. -T.: Cho‘lpon, 1991.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Zamon. Qalb. Poeziya. -T.: O‘zbekiston Davlat badiiy adabiyot nashriyoti. 1962.
2. Adabiy etyudlar. -T.: G‘afur G‘ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti. 1968.
3. Yalovbardorlar. Tanqidiy-biografik ocherklar. -T.: Yosh gvardiya, 1974.
4. Iste’dod jilolari. Adabiy portretlar. -T.: Adabiyot va san’at. 1976.

5. Birinchi mo'jiza. Adabiy-tanqidiy maqolalar. -T.: Adabiyot va san'at. 1979.
6. Talant – xalq mulki. -T.: Yosh gvardiya, 1979.
7. Adabiyot – hayot darsligi. -T.: Adabiyot va san'at. 1980.
8. Hayot bilan hamnafas. -T.: Yosh gvardiya. 1983.
9. Go'zallik izlab. -T.: Adabiyot va san'at.1985.
10. Abdulla Qahhor. -T.: “Yosh gvardiya”, 1988.
11. Haqiqatga sadoqat. -T.: Adabiyot va san'at.1989.
- 12 Mustafó Cho'qay, Cho'lpon, Otajon Hoshim. Istiqlof fidoyilari. -T.: Sharq. 1993.
- 14.Cho'lponni anglash. T.: Yozuvchi. 1994.
- 15.Sardaftar sahifalari. T.: Yozuvchi, 1999.
- 16.Ma'naviy kamolot yo'llarida. T.: Yozuvchi, 2001
- 17.Rasulov A. Ozod Sharafiddinov. -T.:, 1980.
- 18.Rasulov A. Iste'dod va e'tiqod. -T.:, 2000.

Elektron resurslar

1. www.ziyonet.uz
2. www.e-tarix.uz
3. www.ziyouz.com
4. www.qr.natlib.uz
5. www.media.natlib.uz
6. www.diss.natlib.uz